

Michael Biggins

“V Sloveniji me vsakič veliki kosi zlata”

Michael Biggins, Američan, ki prevaja slovenske pisatelje, profesor slovanskih jezikov in književnosti na Univerzi v Washingtonu, knjižničar, ki skrbi za slovansko, baltsko in vzhodnoevropsko zbirko - prevedel je kar pet romanov Draga Jančarja

Melita Forstnerič Hajnšek

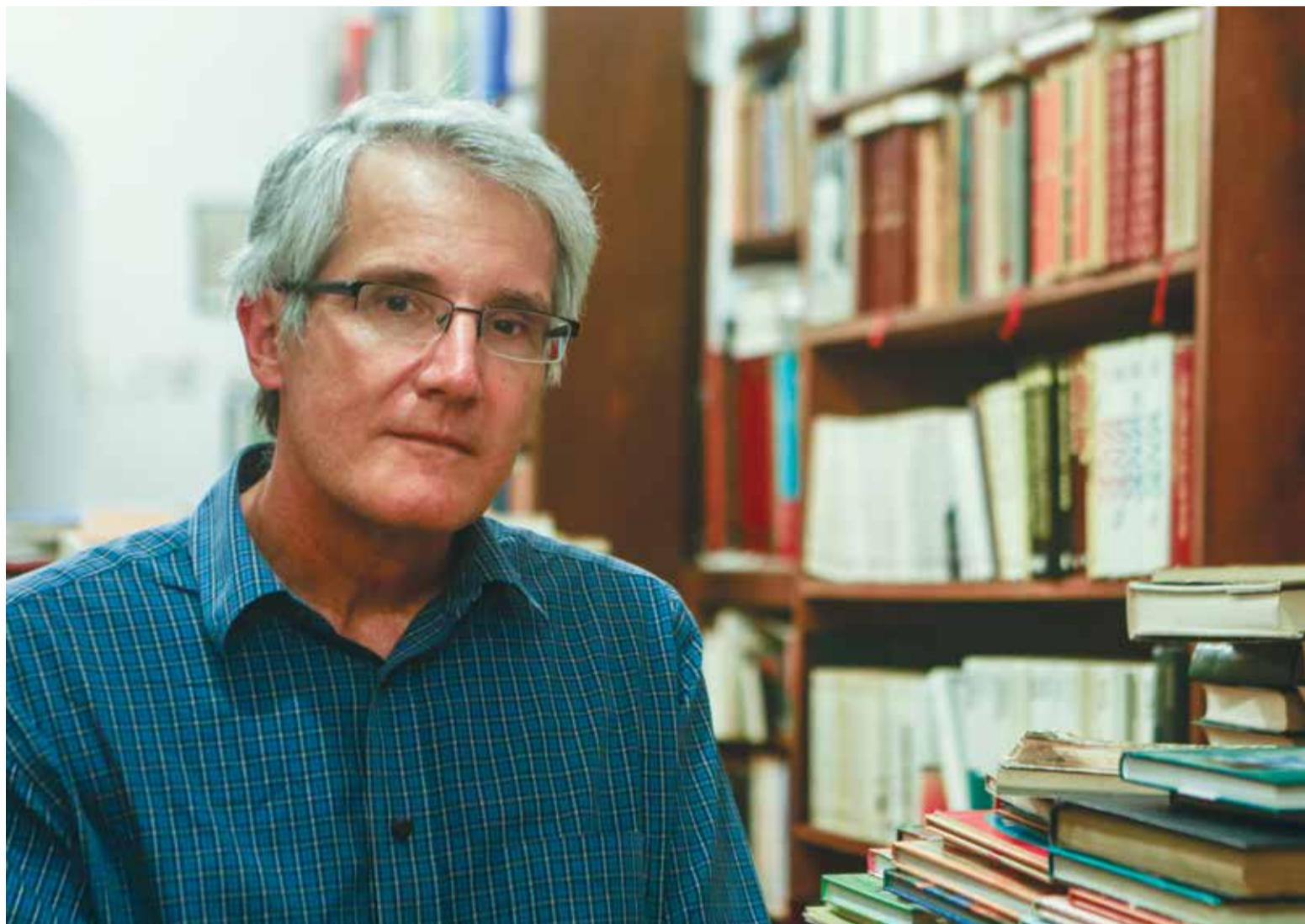

Foto: Bojan Velikonja

Diplomiral je iz nemščine na Univerzi v Kansasu (1976), magistriral iz bibliotekarstva in informacijskih znanosti na Univerzi v Illinoisu (1988), magistriral iz germanskih jezikov in književnosti na Univerzi v Kansasu (1978) in diplomiral iz slovanskih jezikov in literature prav tako na Univerzi v Kansasu (1978). Kot knjižničar skrbi za slovanske, baltske in vzhodnoevropske zbirke knjižnice Univerze v Washingtonu. Je eden najbolj zavzetih in uveljavljenih prevajalcev slovenske književnosti v angleščino.

Zanimiva je vaša študijska pot, za ameriške razmere najbrž kar eksotična izbira in poklic. "O domnevi glede eksotičnosti mojega poklica bi pred tridesetimi leti najbrž takoj protestiral in pojasnil, da je po celih ZDA dobrih štirideset večjih univerzitetnih knjižnic, ki se lahko pohvalijo z res bogatimi zbirkami gradiva iz celega sveta po vseh strokah - od zgodovine in družbenih ved do leposlovja, etnografije, umetnostne zgodovine, glasbe in tako naprej. V zadnjih treh desetletjih se je iz več razlogov število takih ustanov skrčilo, tako da imate v tem smislu z oznako 'eksotično' nemara bolj prav, kot bi imeli pred leti."

S slovenščino ste prišli v stik na seminarju slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani leta 1980. Slovenščina se vam je kot govorcu ruščine in nemščine zdela kot nekakšno stičišče obeh jezikov in tudi kulture. Kaj je bilo tako odločilno, da ste zašli k njej in ste danes eden najuglednejših ameriških prevajalcev slovenske književnosti v angleščino?

"K temu sta pripeljali veriga srečnih naključij in seveda neka moja osebna težnja v smer slovenistike, ki jo je določila moja biografska specifika. Za povprečnega Američana s Srednjega zahoda, to je ogromnega območja, ki se bolj ali manj enolično razprostira na tisoč kilometrih in več v vse smeri, je na primer nedoumljivo, da se je na tem prepihu kultur, na tako rekoč koščku zemlje, celo tisočletje in pol obdržala in razvijala taka enkratna jezikovna in kulturna skupnost oziroma, bolje rečeno, med sabo povezane skupnosti, saj je še znotraj tega slovenskega areala tako osupljiva raznolikost narječij, pokrajinskih značajev in zgodovinskih izkušenj. Zame je to bilo in je še zmeraj tako, kot bi gledal v neko neskončno razvijajočo se fraktalsko strukturo, ki me ne neha fascinirati, presenečati, radostiti, včasih pa tudi strašiti. Toliko za zdaj o biografski specifikki, kar se pa tiče verige slučajev, bi rekel, da so imeli temeljne vloge najprej lektorji slovenistike, ki so vsako leto od leta 1979, in res ne vem, do kdaj, gostovali na Univerzi Kansas v Lawrenceu (nemara do 1995, ali še kasneje, saj sem doktoriral leta 1985 in od takrat nisem bil več v stiku z novimi lektorji). Med njimi so bili Velemir Gjurin, Ljubica Črnivec, Dragica Bešlin, Anka Blatnik in Miran Hladnik - vsi so prispevali nekaj zelo posebnega in dragocenega za moje dožemanje Slovenije v najširšem smislu, pa

Slovenščina je zame, kot bi gledal v razvijajočo se fraktalsko strukturo, ki me ne neha fascinirati, presenečati, radostiti, včasih pa tudi strašiti

Če po svojih izkušnjah za prihodnost posplošim, bi Slovencem svetoval, naj kar naprej aktivno vzpostavljajo svoje kulturne in raziskovalne stike širom po svetu, saj bo zmeraj določen odstotek teh na dolg rok nepredstavljivo plodonosen."

Je bil vaš prvi prevod, Jančarjevo Posmehljivo poželenje, vezano na Jančarjevo bivanje v New Orleansu, skratka, prvi stik Slovenca z Ameriko? In torej Američana s slovenščino in slovensko literaturo?

tudi v malem. Potem pa poznanstvo, dolgoletno sodelovanje in prijateljevanje s Tomažem Šalamunom od leta 1986, ko je med pesniško turnejo po Ameriki zašel še v zvezno državo Vermont, na kolidž, kjer sem takrat predaval rusistiko. Na koncu pa še spoznanje, do katerega sem prišel postopno in tudi po verigi naključij, namreč da se v Sloveniji že od nekdanj skrivajo zakladi ustvarjalnosti in domišljije v svetovnem merilu, ob katerih bo svet le osupnil.

"Moram vas popraviti, saj sta bila moja prevajalska prvenca v knjižni obliki najprej daljši esej Aleša Debeljaka Somrak idolov leta 1993, potem pa Nekropola Borisa Pahorja, ki je izšla leta 1995 pri ugledni založbi Harcourt v New Yorku in je še do danes odmevna. Za prevod Pahorjeve knjige sem imel srečo, da sem se med festivalom Vilenica leta 1992 z avtorjem lahko posvetoval o celi vrsti vprašanj, ki sem jih imel v zvezi z njegovim tekstom. Res pa je, da si je ameriški založnik pri urejanju prevoda dovolil nešteto posegov v bistvo Pahorjeve knjige, tako da je angleška verzija za približno 20 odstotkov krajša od slovenskega izvornika. To iznakaženost dela bo treba prej ko slej popraviti.

Prva Jančarjeva knjiga v angleščini pa je prišla na vrsto šele leta 1998."

Verjetno največ prevajalske slave vam je prinesel kulturni Bartolov Alamut, 2003, ste ga prevedli. Zgodbe s prevajanjem Bartola so v vseh jezikih izjemno zanimive. Kako je bilo z vami in vašim stikom s tem tekstom in avtorjem?

"Angleški prevod Alamuta je izšel leta 2004 pri 'neodvisni' založbi Scala House v Seattlu, ki na žalost ne obstaja več. V Ameriki je neodvisna založba ponavadi manjša hiša, ki ni odvisna od investitorjev in delnic oziroma od kakega večjega lastnika, ki na založbo gleda le kot na enega od več virov dohodkov in ji tako omejuje možnosti za ustvarjalno tveganje. Založba Scala House je veliko stavila na izdajo Alamuta

čakajo

sčasoma, tako rekoč organsko, skozi desetletja, nabral imena kakih šestih, sedmih slovenskih avtorjev, ki so zame merodajni, dela katerih se meni osebno spleča prevajati, pa čeprav le za 'v predal', ker sta njihov slog in vsebina tako bogata, medsebojno prepletena, izvirna, globoka in pristna, da bom sam zase lahko samo pridobival izkušnje in spretnosti, hkrati pa sprti užival, včasih se celo krohotal ali vzklikal od zadovoljstva med postopkom prevajanja."

Kako pa je bilo s prevodom Vojnovičevega romana Čefurji raus? Težak prevajalski oreh, kajne?

"O knjigi Čefurji raus! Gorana Vojnoviča sem rekel, da je po mojem neprevedljiva. To sploh ne pomeni, da ni eden najpomembnejših pri-

rečemo, da ste se lotili kanonskih, temeljnih del?

"Imena, ki ste jih tu navedli, so po mojem zvezde, ustvarjalni geniji, brez ozira na vsakršne kanone. Če se poglobim v njihove knjige, se sam nekako preoblikujem, začnem videti svet in stvari drugače, bolj pestro, bolj med sabo povezane, kot bi jih sicer. To je redek dar, najprej za pisatelja, da ima uvid v širša prostranstva duha in sveta, potem pa za nas smrtnike, se pravi bralce in prevajalce, ki morda po naravi ali zaradi življenjskih okoliščin nismo tako nadarjeni ali daljnovidni, hlastamo pa za tako hrano, ki nam jo vrhunski umetniki ponujajo."

Nazadnje me je na vas opozorila pisateljica Breda Smolnikar. Visoko jo uvrščate med slovenskimi pisatelji, kajne? Morda se ji doma celo godi krivica, če pomislimo samo na grenko usodo njenega romana Ko se tam gori olistajo breze. Kaj pravite?

"To, kar se je pripetilo Bredi Smolnikar v zvezi z objavljanjem njenih knjig, je gotovo nepravilno. Sam mislim, da bi morala biti ena najvidnejših slovenskih literarnih zvezd na svetu. Upam, in tudi prispeval bom kar se da k temu, da bo do tega prišlo."

Kakšna je recepcija slovenske literature na ameriškem trgu, kak je odziv, zanimanje založb?

"Slovenska literatura pride na ameriški trg bolj redko in takrat zvečine na enega od dveh načinov. Bodisi založnik sam odkrije avtorja in delo, recimo preko že obstoječega prevoda v kak drug svetovni jezik (denimo v nemščino ali francoščino) ali po priporočilu enega od svojih literarnih zaupnikov, ki je te prevode prebral, bodisi se prevajalec že dolgo časa prostovoljno bori za določenega pisatelja oziroma delo in se mu končno le posreči, da najde naklonjenega založnika. Tako v prvem kot v drugem primeru so možnosti uspeha zelo omejene, da ne rečem minimalne, zato mora biti človek globoko prepričan, da je res vsega truda in časa vredno. Povrh se pri nenehnem širjenju hipnih, večinoma digitalnih, pasivnih zadovoljstev javnost za daljše, meditativne zvrsti čedalje krči, kar ne povečuje možnosti. Velika izguba, tako za slovensko kot za druge manjše literature po celem svetu, je bilo zaprtje založbe Dalkey Archive pred nekaj leti, ki je v štirih desetletjih svojega delovanja ogromno prispevala k širjenju tuje literature v angleških prevodih, od leta 1990 pa sploh slovenske. Ne vem, ali se bo dala ta vrzel zapolniti, saj bo vse odvisno od navdušenja in pobude enega ali več novih zelo podjetnih posameznikov, ki jih zdaj še ne poznamo."

Znana je vaša izjava, da je "Slovenija majhna, njena literatura pa ne". Mi smo polni kompleksov, premalo se zavedamo tega bogastva, se zdi.

"Se strinjam. Rad pravim, da me v Sloveniji vsakič čakajo veliki kosi zlata, ki ležijo vsepovsod po tleh in si jih lahko kar po mili volji pobiram, in to ne samo v literarnem, temveč v več ozirih."

In kaj prevajate ta čas? Imate osebne stike s slovenskimi pisatelji?

"Upam in si prizadevam, da bom kmalu našel založnika za angleški prevod Bartolovih spominov na Trst pod naslovom Mladost pri Svetem Ivanu, ki sem jih že prevedel slabo tretjino. Sem v zadnjih fazah prevodov povesti Breda Smolnikar Ko se tam gori olistajo breze in zbirke pesmi Uroša Zupana Počasna plovba. Pravkar sem preveril zadnje korekture za tri drame Ivana Cankarja, ki bodo jeseni izšle v sklopu Cankarjevih Zbranih dram v angleščini, pobude Mariborčanke Andreje Kovač, direktorice gledališča v Torontu, v sodelovanju s Prešernovim gledališčem v Kranju. Pred sabo imam poleg preostalih dveh tretjin Bartolovih tržaških spominov konkretno samo še tretjo knjigo Prišlekov Lojzeta Kovačiča, dolgoročno pa, in to šele v fazi sanjarjenja, par deset krasnih knjig različnih mojih in vaših zvezd."

Če se poglobim v njihove knjige, se sam nekako preoblikujem, začnem videti svet in stvari drugače, bolj pestro, bolj med sabo povezane, kot bi jih sicer

spevkov v zaklad slovenske literature preteklih tridesetih let. A njena vrednost je predvsem v tem, kaj pomeni za slovenske bralce. Vsaka druga kultura in družba, ki se sooča s podobnimi izzivi, bo morala vzgojiti svojega avtorja, da napiše analogno knjigo, ki bi s toliko humorja, iznajdljivosti in sočutja spravila sprte dele skupnosti v vsej njihovi jezikovni in bivanjski specifikici."

Sodobna literatura vas bolj zanima? Zakaj? Je bližje recepciji ameriškega bralca?

"Sodobna slovenska literatura, se pravi od časov po Cankarju, ima po mojem največ možnosti, da prodre v svet, hkrati je meni osebno bolj blizu, ker se posamezniki, ki pišejo oziroma so pisali to literaturo, soočajo z istimi ali podobnimi svetovnonazorskimi in eksistencialnimi izzivi, kakor se tudi jaz in kakor se svet okrog nas. Ne merim na ameriškega bralca kot takega, temveč na svetovnega, ki bere angleško. To, da dajem prednost sodobni literaturi, pa sploh ne pomeni, da ne vidim potrebe po prevodih vrhunskih starejše slovenske literature. V vsakem življenju mora obstajati neka lestvica prednostnih nalog."

Kako vi vidite slovenski jezik in literaturo, če ju primerjate z angloameriško?

"To je prekomplificirano vprašanje, da bi nanj uspešno odgovoril v nekaj stavkih. To bi zahtevalo celo predavanje oziroma dolg pogovor, da ne rečem knjigo."

Tudi druge slovenske klasike ste prevajali, Šalamuna, Borisa Pahorja (Nekropolo), Florjana Lipuša, Lojzeta Kovačiča (Prišleke). Lahko

v angleščini, in to upravičeno. Različne slovenske kulturne dogodke, ki jih je založba v zvezi z izdajo knjige priredila po Seattlu v sodelovanju z drugimi tukajšnjimi kulturnimi ustanovami, bi morali naštetih na prste obeh rok. Tukaj je na primer v umetnostnem muzeju gostovala ogromna razstava del Irwina in NSK, bili so koncerti Laibacha, potekal je dvotedenski festival slovenskih filmov, nastopali so posamezni slovenski avtorji z branji v angleških prevodih, bila so javna predavanja in tako naprej. Kar se mene osebno in poklicno tiče, je bil ta prvi prevajalski stik z Bartolom v nekem smislu usoden, saj sem od takrat prepričan, da je njegovo celotno delo, vključno s kratkimi zgodbami, spomini na otroštvo v avstro-ogrskem Trstu in obsežnimi dnevniki, ki jih je namensko ohranil za potomstvo, veliko večjega pomena za slovensko in svetovno literaturo in zavest, kakor se velika večina bralcev zaveda."

Kar pet Jančarjevih romanov ste že prevedli (Posmehljivo poželenje, Severni sij, Galjota, Drevo brez imena, To noč sem jo videl). Načrtujete še kaj? Se je mogoče prevajalsko specializirati na enega avtorja?

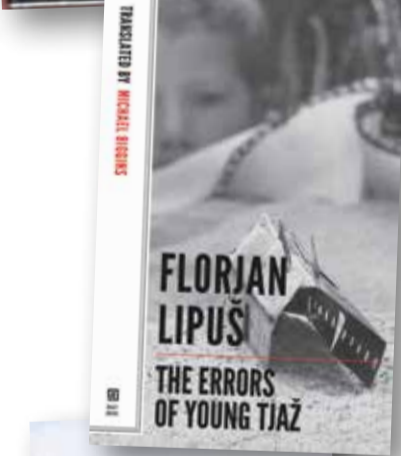
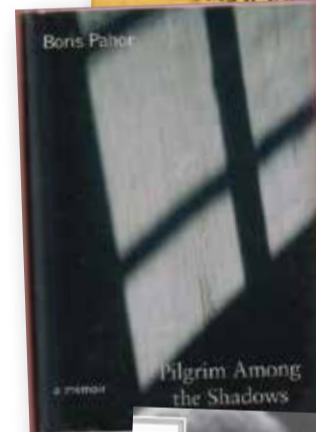
"Zelo rad bi se posvetil prevodu romana Katarina, pav in jezuit, le čakam, da bi se ga neka angloameriška založba lotila. Ne bi priporočil nobenemu prevajalcu iz slovenščine, kaj šele mlademu, nadobudnemu, da se sam opredeli samo za dela enega avtorja, dokler ne bo prepričan, da obstaja kak avtor, ki je res vreden toliko truda in časa. Zase lahko rečem, da sem le

Ogenj, ki je zajel Evropo

VLADIMIR BARTOL

FLORJAN LIPUŠ
THE ERRORS OF YOUNG TJAZ

Mate Dolenc
Sea at Eclipse

THE GALLERY SLAVE
DRAGO JANČAR